

EXCERPTA

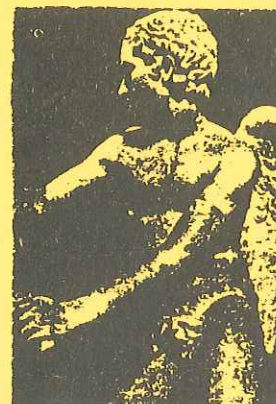
5. zenbakia

1986-azaroa

gaiak

orrialdeak

Ibiko.....105-107

Katulo.....108-110

Martzial.....111-116

Definitiones, etymologiae, explicationes

e Sancti Augustini scriptis depromptae....117-128

Jon Gotzon Etxebarria
Gernika

IBIKO

(540 K.a.)

Efeboen maitasuna, dorioen artean hedatua, ospatu zuen bereziki. Izadia ere ederki kantatu zuen.

ἦρι μὲν αἶ τέ Κυδώνιαι
 μηλίδες ἀρδόμεναι ῥοᾶν
 ἐκ ποταμῶν, ἵνα Παρθένων
 κῆπος ἀκήρατος, αἶ τ' οἴνανθιδες
 αὐξόμεναι σκιεροῖσιν ὑφ' ἔρνεσιν
 οἴναρέοις θαλέθοισιν' ἐμοὶ δ' ἔρος
 οὐδεμίαν κατάκοιτος ὥραν
 <ἀλλ' ἄθ'> ὑπὸ στεροπᾶς φλέγων
 Θρηίκιος Βορέας
 αἴσσων παρὰ Κύπριδος ἀζαλέ-
 αῖς μανίαισιν ἐρεμνὸς ἀθαμβῆς
 ἐγκρατέως πεδόθεν τινάσσει
 ἡμετέρας φρένας.

(5 P)

Udaberrian irasagarriak, erreketako urez bustiak, hel-
 tzear dira, Birjinen baratze zapalgabeak.

Mahats-aihen itzaltsuen artean ernemuinak lehertze-
 ar daude, haunditurik.

Bitartean Eros-ek nirekin ez du atseden aldirik. Ai-
 tzitik, Trazia-ko at-halzea oineztarriak bizturik
 bezala, Kipris-enganetik urrundurik, zoraldi batez, le-
 hor eta ilun, bat ere ikarararik gabe eta sendore
 barne-barnean iharrausten dit anima.

● Κύπρις : Txipre-ko jainkosa; Afrodite-ren goiti-
 zena.

Ἔρος αὐτέ με κυανέοισιν ὑπὸ
 βλεφάροις τακέρ' ὄμμασι δερκόμενος
 κηλήμασι παντοδαποῖς ἐς ἄπει-
 ρα δίκτυα Κύπριδος ἐσβάλλει·
 ἢ μὲν τρομέω νιν ἐπερχόμενον,
 ὥστε φερέζυγος ἵππος ἀεθλοφόρος ποτὶ γῆραι
 ἀέκων σὺν ὄχεσφι θεοῖς ἐς ἄμιλλαν ἔβα.

(6 P)

Berriro Eros:betazal urdin-ilunen azpitik begi
 motelez begiratzuz, askotariko liluragarritz, Kipris
 en sare zarratura bultzatzen nau.

Hurbiltzen zaidanean ikaraz nago, benetan: gurdi-
 zaldi sari-irabazlea bezalaxe, zahartzean, gogoz
 kontra berriro gurdi azkarrekin lehiaketetan f
 biltzeko eramana denean.

Eros eta Psikis

ἄμος ἄπνος κλυτὸς ὄρθρος ἐγείρησιν ἀηδόνας

(22b P)

Goizalde soinuuz beteriko eta loak menderagaitzak
 urretxindorrak esnatzen dituenen...

δέδοικα μή τι πάρ θεοῖς
 ἀμβλακῶν τιμᾶν πρὸς ἀνθρώπων ἀμείψω.

(29 P)

Beñdur naiz Jaungoikoekiko huts eginez lortuko
 ote dudan gizonen oneritzia.

● οὐκ ἔστιν ἀποφθιμένοις ζωᾶς ἔτι φάρμακον εὐρεῖν.

(32 P)

Hildakoei bizia erakar diezaikeeen osakairik
 arkitzerik ez dago.

φλεγέθων ἀπερ διὰ νύκτα μακρὰν
 σείρια παμφανόωντα

(33 P)

Gau beltzean dizdizka ari diren izarrak antzo
 sutan.

● EZIN DA { (euskaraz) ez dago arkitzerik } EZ +
 { (grekoz) οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. } EGON +
 ADITZ-IZENA

KATULO

XLVIII

Mellitos oculos tuos, Iuuenti,
 siquis me sinat usque basiare,
 usque ad milia basiem trecenta,
 nec umquam uidear satur futurus,
 non si densior aridis aristas
 sit nostrae seges osculationis.

Iubenti, zure begi gozoak
 beti mosuka ahal banitsa,
 milaka aldiz egingo nuke,
 inoiz eritzi gabe askotza,
 gure musu-uzta galburuenaz
 gain balitz ore lar-oberatsa.

XLIX

Disertissime Romuli nepotum,
 quot sunt quotque fuere, Marce Tulli,
 quotque post aliis erunt annis,
 gratias tibi maximas Catullus
 agit, pessimus omnium poeta,
 tanto pessimus omnium poeta
 quanto tu optimus omnium patronus.

Erronulo-ren iloba-artean,
orain, lehengo, geroko aldi
 oroz izango direnetatik
 ikasiena; eskorrak zuri
 Katulo olerki-gile txar honek.
 Guztietatik txarrena, bai, ni,
 legegizonik onena zaren
 hizlari horren aldean, noski.

Anbigua da osanguraz olerki hau; alde bate-
 tik, gorespenez betea; bestetik, berriz, Kikero-
 ren erretorika, ustez larregia, jostagarritzat
 hartuta.

LXXXV

Odi et amo. quare id faciam fortasse requiris.
nescio, sed fieri sentio et excrucior.

Gorrotu eta maite

dut.Zengatik hori?,

diostazu.Ez dakit;

halaxe minez ni.

XCII

Lesbia mi dicit semper male nec tacet umquam
de me: Lesbia me dispeream nisi amat.
quo signo? quia sunt totidem mea: deprecor illam
adsidue, uerum dispeream nisi amo.

Lesbia beti nigatik gaiski

esaka,inoiz ez dago isil:

Maite ez banau hil egingo naiz.

Zertan igarri?Ni berdin nabil:

sarri ahenka hargatik;baina

maite ez badut,orduan ni hil.

MARTZIAL

Hanc tibi, Fronto pater, genetrix Flaccilla, puellam
oscula commendo deliciasque meas,
parvola ne nigras horrescat Erotion umbras
oraque Tartarei prodigiosa canis.
Impletura fuit sextae modo frigora brumae, 5
vixisset totidem ni minus illa dies.
Inter tam veteres ludat lasciva patronos
et nomen blaeso garriat ore meum.
Mollia non rigidus caespes tegat ossa nec illi,
terra, gravis fueris: non fuit illa tibi. (5, 34) 10

3: EROTION:neskaren izena.

5: BRUMA,AEshomen urtea adierazi gura du.

Fronto aita, ama Flakila, neska
 hau, ene musu gozoa,
 dakarkizuet oparigaitzat.
 Ez bitza laino gaiztoa,
 ezta Tartaro-ko txakurraren
 harrigarritzko ahoa
 ere izuz ikus Erotion-ek;
 txikia da neskatoa.

Seigarren negu hotza ikusteko
 zen; egun hura ondikotzi!
 Antxinakoak lagun, poz bedi
 jolasez, zazozko ahoz
 nire izena zizaka beza.
 Estal bitez belar gozoz
 haren hezurak. Bera zuretzat
 lege, lurra, leun zakioz!

Unguentum, fateor, bonum dedisti
 convivis here, sed nihil scidisti.
 Res salsa est bene olere et esurire.
 Qui non cenat et ungitur, Fabulle,
 hic vere mihi mortuus videtur. (3, 12)

3: RES SALSA: gauza bitxia.

4-5: gorpua usainez, usain onez, igurtzi ohi
 zuten erromatarrek.

Ukendu gozo, halajaina, atzo
 afaltiarrei emana!,
 baina mahaira deus ez atera.
 Ederra kontua, atxona
 eta gosea! Afaldu gabe
 igurtzia ohi dena,
 Fabulo hori, horixe baietz
 bada hildakoarena!

Triginta mihi quattuorque messes
 tecum, si memini, fuere, Iuli;
 quarum dulcia mixta sunt amaris
 sed iucunda tamen fuere plura;
 et si calculus omnis huc et illuc 5
 diversus bicolorque digeratur,
 vincet candida turba nigriorem.
 Si vitare velis acerba quaedam
 et tristis animi cavere morsus,
 nulli te facias nimis sodalem: 10
 gaudebis minus et minus dolebis. (12, 34)

1: MESSES: uztak, urteak adierazteko metonimia.

5-6: horrelako ohitura zuten, alegia, egun poza
 baten harritzo zuriz, eta egun txarra baten
 harritzo beltzez markatzea.

11: GAUDEBIS minus et minus DOLEBIS: kiasmo.

Bai, Juli, halaxe da, bai, honez gero
elkarrekin hogei ta hamalau uztaro.

Gozoak, mingotsak, denetarikoak;
atseginak, baina, ugariagoak.

Harritzoak alde banatan bi margoz:
zuriak beltzei bai irabazi askoz.

Nahigabe batzu urrundu gura, bai,
ta gogo ilunaren horzkadak itzuri?

Ez izan inoren airikide mamina:
gitxiago pozak, gitxiago mina!

35 **EGILEA**:"Fingis, inquit, dolorem in praecepto, de do-
lore praeceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem ne
un: non eum relinquis informem, sed formas illum: et
formatus dolor meus inflictus a te praeceptum mihi
erit, ut liberer a te. Fingis enim, dictum est, dolore
m, formas dolorem, plasmas dolorem, non simulas dolo-
rem: quomodo fingit artifex, unde et figulus dicitur
a fingendo." (Enarrationes in Psalmos, 38, 17)

Aginduan, dio, oinazea egin duzu, oinazeaz agindu bat
ezarri didazu. Nire oinazea eratu duzu: ez duzu uzte
n eragabe; aitzitik, eraz moldatzen duzu: erazko nire
oinazea, zerorrek emana, agindua dateke niretzat, zuk
jarein nazazun. Esana bait da, oinazea egin, eratu, ma
mitu egin duzu, ez itxuraztu: artisaua ari den modu-
an, eta hortik bustinlari atera da, ari eta ari dela
ko.

- Fingo=egin, moldatuz edo.
 - Artifex=artisaua, eskulangilea.
 - Figulus=(fingo-tik)eltzegilea, bustinlaria.
- Figulus a fingendo; etimologiaz gain hitz-jokoa edo
ozalpen bizi bat ematen du San Agustin-ek ohi beza
la, nahi duena begi-belarrietatik entzuleari sartze
ko. Hik ez dut beste intonbiderik arkitu: bustinLARI,
ARI eta ARI delako.

- 36 **EGUNA-ALDIA**: "Si autem diem pro tempore positum velimus accipere (maximo quia hoc nomen genere feminino posuit, quod in latino eloquio non nisi tempus significare solet; quamvis in graeco non ita sit; semper quippe in ea lingua dies feminino genere dicitur, et ideo nostros sic interpretari puto), arctius quaestio colligabitur." (Enarrationes in Psalmos, 87, 9)

Eguna aldiaren ordez ipinia dela onartzen badugu, gaia zehazki aitzen da: batez ere izen hau genero femeninoz ipini duelako, eta latinez horrela aldia besterik ez du esan nahi; grekoz, ordea, ez da horrela; hizkuntza horretan eguna beti ere femenino izaten da. Horregatik uste dut gurek era horretara aitu dutela.

- Grekoz, bai, *ἡμέρα* beti ere femenino da, generoz.
- Latinez, aldiz, dies, diei, maskulino edo femenino izan daiteke:

maskulino (eguna, hogei eta lau orduen epea)

Femenino (eguna, epea, aldia)

Pluralean, berriz, beti ere maskulino izaten da.

- 37 **ERABILI**: "Frui enim est amore alicui rei inhaerere propter seipsam. Uti autem, quod in usum venerit ad id quod amas obtinendum referre, si tamen amandum est." (De doctrina christiana, lib. I., IV-4)

Gozatu da gauza bati emana egon, gauzagatik beregatik, gura izanez. Erabili edo baliatu, aldiz, esku-
ra dezakezuna nahi duzuna lortzekotan erabili, gura izana diozula, jakina.

- Fruor, oris, frui, frutus = goza(tu)
- Inhaereo, es, ere = emana izan, itsatsi.
- Amor, oris = maitasuna; gura izana. Gure euskaldunek badalite esaten noizbehinka: ikusten badozu ez zaituela maite, zeuk be galtzen daitsozu berari gura izana.
- Refero, refers, referre, retuli, relatum = erabili; -ra ipini; -an, -tzen ipini, beste zentzun batzuren artean.
- Utor, uteris, uti, usus sum = erabili; -az baliatu.

38 **ERANSKIN** : "Accidens autem non solet dici, nisi quod aliqua mutatione eius rei cui accidit a-
mitti potest. Nam etsi quaedam dicuntur acciden-
tia inseparabilia, quae graece appellantur αἰω-
ρίσται sicut est plumae corvi color niger; a-
mittit eum tamen, non quidem quamdiu pluma est,
sed quia non semper est pluma. Quapropter ipsa
materies mutabilis est, et ex eo quod desinit e-
sse illud animal vel illa pluma, totumque illud
corpus in terram mutatur et vertitur, amittit u-
tique etiam illum colorem." (De Trinitate, lib. V,
IV-5)

Eranskina ez da esaten gauza batek aldaketaren
bategatik gal dezakeena baizik. Batzu eranskin
berezigaitzak deitzen dira, grekoz αἰωρίσται.
belearen lumaren margo beltza, esaterako. Gal de-
zake, bai, baina ez luma deino, baizik eta beti lu-
ma ez delako. Beraz, materia bera aldakorra da eta
animali eda luma hura, balakoa izateari uzten dio
netik, gorputz osoa aldatu eta lur bihurtzen da,
ega marga hura ere bai galdu egiten du.

λέγεται δὲ καὶ ἄλλως συμβεβη-
κός, ὅσον ὅσα ὑπάρχει ἐκάστῳ καθ' αὐτὸ μὴ ἐν τῇ οὐ-
σίᾳ ὄντα,

(Aristoteles: "Metaphysicorum Liber V, 30; 1025a 30)

Beste zentzun batez ere esaten da eranskina, alogia,
zerbaiti berez dagokiona, baina ez izakera.

φαίνεται γὰρ τὸ συμβεβηκός ἐγγύς τι τοῦ μὴ ὄντος.
δῆλον δὲ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων λόγων· τῶν μὲν γὰρ ἄλλον
τρόπον ὄντων ἔστι γένεσις καὶ φθορά, τῶν δὲ κατὰ συμβε-
βηκός οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ὅμως λεκτέον ἔτι περὶ τοῦ συμβεβη-
κός ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, τίς ἢ φύσις αὐτοῦ καὶ διὰ τί τὴν
αἰτίαν ἔστιν· ἅμα γὰρ δῆλον ἴσως ἔσται καὶ διὰ τί ἐπιστήμη
οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. — ἐπεὶ οὖν ἔστιν ἐν τοῖς οὐσίαις τὰ μὲν αἰεὶ ὡσαύ-
τως ἔχοντα καὶ ἐξ ἀνάγκης, οὐ τῆς κατὰ τὸ βίαιον λεγο-
μένης ἀλλ' ἣν λέγομεν τῷ μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως, τὰ δ'
ἐξ ἀνάγκης μὲν οὐκ ἔστιν οὐδ' αἰεὶ, ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ, αὕτη
ἀρχὴ καὶ αὕτη αἰτία ἐστὶ τοῦ εἶναι τὸ συμβεβηκός· ὁ γὰρ
ἂν ἢ μὴτ' αἰεὶ μὴθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τοῦτο φαμεν συμβε-
βηκός εἶναι.

(Aristoteles: "Metaphysicorum liber VI, 2; 1026b 21-
33)

Eranskina, bada, eta izaki-eza idekoak bide dira.
Arrazoak hauek agertzen dutenez: bestela diren gau-
zetatik sortzea eta usteltzea etorlitezke. Eranskin
gisa diren etatik, ez, ordea. Eranskinaz, gainera, ahal
dela areago esan beharra dago, hau da, zein den be-
re izakera eta zein kausaz den. Era berean, beharba
da, argi dateke zergatik ez den hartaz zientziarik.

Izakien artean, bada, badaude beti eta ezinbestean direnak. Ez, gero, indarrezko beharriaz; baizik eta bestola ezin ditezkeen beharriaz. Haiek, berriz, ez beharriaz dira, ez beti. Gehientsuemetan, bai, hauxe da eranskina izan dadin hasiera eta zergatia. Ez beti ez gehienetan denari, honixe deritzagu eranskina.

ὅτι δ' ἐστὶν οὐσία καὶ ἡ ὕλη, δῆλον' ἐν πάσαις γὰρ ταῖς ἀντικειμέναις μεταβολαῖς ἐστὶ τι τὸ ὑποκείμενον ταῖς μεταβολαῖς, οἷον κατὰ τρόπον τὸ νῦν μὲν ἐνταῦθα πάλιν δ' ἄλλοθι, καὶ κατ' αὐξήσιν δ' νῦν μὲν τηλικόνδε πάλιν δ' ἔλαττον ἢ μείζον, καὶ κατ' ἀλλοίωσιν δ' νῦν μὲν ὑγιές πάλιν δὲ κάμνον' ὁμοίως δὲ καὶ κατ' οὐσίαν δ' νῦν μὲν ἐν γενέσει πάλιν δ' ἐν φθορᾷ, καὶ νῦν μὲν ὑποκείμενον ὡς τότε τι πάλιν δ' ὑποκείμενον ὡς κατὰ στέρησιν.

(Aristoteles: "Metaphysicorum Liber VIII, 1; 1042a

32-36; 1042b 1-3)

Argi dago materia ere substantzia dela. Aurkako aldaketa guztietan, bada, zerbait dago aldaketen gaia dena. Tokiari buruz, esaterako, orain hemen eta gero beste nonbaiten dena. Gehitzeari buruz, orain honen beste eta gero gehiago edo gutxiago dena. Aldaketaari buruz, berriz, orain onik eta gero makalik dagoena. Berdin berdin substantziari buruz, orain sortzen eta gero usteltzen dagoena. Orain zerbait denaren gai bezala, eta gero gabearen gai bezala.

39 **ERATU**: "Fingis enim est, facis, formas, plasmas; unde et figuli dicuntur, et vas fictile dicitur: non fictum illud quod mendacium est; sed quod fertur ut sit, et habeat aliquam formam, sicut iam dudum dixit. Qui finxit oculum, non videbit? Numquid, finxit oculum, mendacium est? Sed intelligitur, plasmavit oculum, fecit oculum. Nonne figulus est, cum fragiles, infirmos, et terrenos facit?"

(Enarrationes in Psalmos, 93, 23)

Itxuratu, egiten duzu, eratu, mamitzen duzu esatea legez da; hortik itxura, irudikatzaileak eta ontzi irudikatua esaten da. Ez irudikatu, gezurrezkoa egitea bezala; baizik eta izan dadin eta era bat izan dezan, lehen esan bezala. Begia irudikatu eta ikusi ez du egingo? Begia irudikatu, gezurrezko esakera ote? Ez, gero. Mamitu, egin egin zuen begia, uertu behar da. Ez al da irudikatzailea, irudigilea, hauskorak, ahulak eta lurkoiak egiten dituenen?

- Erromantze ez den gure hizkuntzaz ez da hain erraza, hitz horien bereizgarriak zehatz eta mehatz aldatzea.
- Erdaraz, gastelaniaz behintzat, gaur egun fingir ez da jatorrizkoaren antzekoa, baizik eta irudimenez sortu.

40 **ERESIA-ETENA** : "Sed interpositum diapsalma vetat istam cum superiore coniungi: sive enim hebraeum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur Fiat; sive graecum, quo significatur intervallum psallendi, ut psalma sit quod psallitur, diapsalma vero interpositum in psallendo silentium; ut quem admodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma disiunctio earum, ubi quaedam requies disiunctae continuationis ostenditur: sive ergo illud, sive hoc, sive aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non recte continuari et coniungi sensum ubi diapsalma interponitur."

(Enarrationes in Psalmos, 4, 4)

Bitarteko diapsalma horrek, baina, ez dio uzten aurrerekoarekin elkartzen: hebreozko berba izan, batzuk diotenez, Fiat, egin bedi, esan nahi duena; edo grekozko berba izan, eresien arteko etena esan nahi duena. Era horretara psalma eresia bera litzateke, eta diapsalma eresien arteko isilunea; beraz, sympsalma abestietako hitzen elkartzea den meduan, diapsalma hitzen banaketa litzateke, abesti-jarraipena eteten denean halako geldialdi bat egiten bada.

Bata edo bestea, edo beste edozein gauza izan, bedirudi zaila dela esangura ongi elkartzea eta aurrere eramatea diapsalma tartean delarik.

ψάλλω. v. (fut. ψαλλῶ; aor. 1.º ἔψηλα [rec. ἔψαλα]; perf. ἔψαλα; aor. 1.º pas. ἐψάλην; aor. 2.º pas. ἐψάλην; perf. pas. ἔψαλμαι). Tirar a sacudidas. Arrancar pelo a pelo. Tirar y saltar. Hacer vibrar; tañer. Lanzar con la cuerda de un arco. ψάλμα, -ατος (τὸ). s. Aire, canción tocada con la lira.

διαψάλλω. v. (fut. διαψαλλῶ). Tañer un instrumento de cuerda. § διάψαλμα, -ατος (τὸ). s. Intervalo en el recitado de un canto, o cambio de tono.

(Era eta mota guztietako hiztegiak arakatu eta haure da arkitu dugun azalpen bakarra.)

Diccionario GRIEGO-ESPAÑOL; Florencio I. Sebastián Yarza; editorial Ramón Sopena; Barcelona, 1954.

41 **ERGELKERIA** : "Est enim stultitia, rebum appetendarum et vitandarum non quaelibet, sed vitiosa ignorantia." (De libero arbitrio, lib. III, XXIV-71)

Ergelkeria da, bilatu edo baztertu behar diren gauzez ez jakintasuna; ez edonolakoa, baizik eta makurkeriazkoa.

42 **ERRALDOIAK** : "In hebraeo quidem aliter se habere firmatur; non enim medici, sed gigantes esse perhibentur: verum Septuaginta interpretes, quorum auctoritas tanta est, ut non immerito propter mirabilem consonantiam divino Spiritu interpretati esse credantur; de vocis similitudine, qua in hebraea lingua gigantes et medici pene eodem modo sonant, et exigua differentia distinguntur, non errore, sed potius occasione, quomodo isto loco accipiendi essent gigantes, significare voluerunt."
(Enarrationes in Psalmos, 87, 10)

Hebreokoan beste era batera omen dator. Sendagile ez, erraldoi gisa agertu ziren. Eta hirurogeita hamar itzultzaileok, aipu handikoak eurak, hain egokiro eman zuten, Espiritu Santuaren eraginez egin zutela uste da. Hitzen antza dela eta, berriz, hebreoz erraldoi eta sendagile ia berdintsu dira, alde txi

kia dela, errakuntzaz ez, egokitasunez adierazi nahi izan zuten nola pasarte honetan erraldoi aitu behar zen.

Refaitas (hebr. *rā'ā'im*), uno de los pueblos preisraelitas de Palestina (Gén 15, 20s). En Moab son anteriores a los moabitas, que los llamaban *emim* (en Dt 2, 10: comparados con los anaquitas); en Ammón son anteriores a los ammonitas, que los llamaban *samzumim* (Dt 2, 20s); en Basán (Astarot-Qarnáyim; Gén 14, 5: derrotados por Kedor-Laómer; Dt 3, 11, 13 y con motivo de este pasaje Jos 17, 16). Algunos r. son mencionados por sus nombres, como Og, el rey de Basán que perteneció a los últimos restos de refaitas y cuyo sarcófago de basalto debió de tener nueve codos de largo por cuatro de ancho (Dt 3, 11 Jos 12, 4s 13, 12), Sippay, de Guézer (1Par 20, 4) y Gollat (2Sam 21, 19 1Par 20, 5). Estos datos permiten deducir que los r. (por lo menos en el concepto israelítico) serían gente de estatura extraordinaria, y que su nombre, como el de los → anaquitas (hombres de la cadena al cuello (?)), hay que interpretarlo seguramente como nombre genérico (gigantes) aplicado a tribus etnológicamente distintas, que encontraron los israelitas al entrar en la tierra de Canaán (así, p.ej., los amorreos, que en Am 2, 9 son «altos como los cedros y fuertes como las encinas»; también Og es amorreo) y a los que consideraban como los legendarios constructores de los numerosos monumentos megalíticos que contemplaron, sobre todo en la Transjordania.

La misma denominación se encuentra a veces en pasajes poéticos para los muertos en el *šöl* (Is 14, 9 26, 14, 19 Sal 88, 11 Prov 2, 18 9, 18 21, 16 Job 26, 5; así también en inscripciones fenicias de los siglos IV y V a.C.; en castellano diríamos «espectros»). El nombre se deriva generalmente del hebr. *rā'ā'*, flojo, sin fuerza, aludiendo a la existencia vaga de los muertos en el *šöl*. No es seguro que exista relación entre estos *rā'ā'im* y los legendarios pobladores de Canaán, de gigantesca estatura. Últimamente los r. pudieron ser comprobados también en → Ugarit; pero es muy discutido lo que con este nombre se quiere indicar. La afirmación de que el concepto procede de la mitología fenicia (Procksch), por ahora, no está demostrada.

H. Haag, A. van den Born, S. de Aulsebrook: "Diccionario de la Biblia"; Herder, 1966.

43 **ERRE-OPARIA** : "καῦσις incensio est, ὅλον totum est:

holocaustum autem est totum igne absumptum."

(Enarrationes in Psalmos, 49,15)

καῦσις erreketā da eta ὅλον osoa: holocaustum, erre
oparia, dena sutan suntsitua.

Holocausto (del gr. ὅλο-καυτος: [víctima] enteramente quemada). Era la ofrenda total de la víctima que, tras la → imposición de manos y la → aspersion con sangre, era completamente (hebr. *kālil*: completo) quemada y cuyo humo sube al cielo (hebr. *'ōlā*, de *'ālā*: subir; cf. 1Sam 7,9 Dt 13,17 33,10 Lev 6,15s Eclo 45,14 Sal 51,21). El código sacerdotal de Lev 1,3-17 contiene disposiciones precisas acerca de los animales que pueden sacrificarse en h. (becerros, ganado menor, palomas) y acerca de los ritos del mismo. En el templo de Jerusalén se ofrecía todos los días un h. por la mañana y otro por la tarde (→ sacrificio matutino y sacrificio vespertino), designados como ofrenda regular y perpetua (hebr. *tāmīd*). Holocaustos privados se mencionan en Lev 12,6-8 (purificación de una mujer parida), 14,10-31 (purificación de un leproso), 15,15,29s (purificación de un hombre o una mujer afectados de gonorrea o flujo), Núm 6,10s (purificación de un → nazireo).

H. Haag, A. van den Born, S. de

Ausejo: "Diccionario de la Bi-

blia"; Herder, 1966.

Legenke gordailua:BI-937-86